

פרשת קדושים: חברה של קדושה

חבילת המצוות הגדולה המופיעה בפרשת קדושים תחת הכותרת "קדושים תהיו" מורה כיצד יש לעצב את הקדושה בחייהם של היהודים. בבית וברחוב, בשדה ובשוק, בבית המקדש ובבית הדין. הדרישה לקדושה היא דרישה ייחודית מה' לעם ישראל. מצופה מעם ישראל להיות "ממלכת כהנים וגוי קדוש". משאר העמים אין מצפים לכך, אלא רק לקיום "שבע מצוות בני נח". דהיינו, להיות אדם הגון וכשר, המנהל את חייו לאור העובדה שהוא נברא בצלם א-להים. מצוות הקדושה הנועדות לעם ישראל בונות קומה נוספת, מעל הקומה הבסיסית של המצוות האוניברסליות, מצוות "צלם א-להים" המצוות שבפרשת קדושים מגוונות מאוד. רבות מהן עוסקות במצוות שבין אדם למקום ובין העם לא-לוהיו. מובן מדוע מצוות השבת או קרבן השלמים קשורות קשר הדוק אל עולם הקדושה, אבל יש לתת את הדעת לכך שגם סדרת המצוות החברתיות המנויות בפרשה זו אינה דומה למצוות שבין אדם לחברו המנויות בפרשת משפטים. המצוות שבין אדם לחברו בפרשת קדושים נובעות מן הערך של "ממלכת כהנים וגוי קדוש", ולא מן הערך הכללי של האנושיות – ההומניזם. הקריאה לכינונה של חברה ועם של קדושה, מחייבת גיבוש של סולידריות ואחווה בתוך מחנה ישראל. לשם כך נועדה המערכת המסועפת של מצוות בין בני ישראל שמטרתה לחזק את קשרי האחוה בין כל בני העם ולייחד אותם מפני העמים שאינם קשורים לעם הנבחר ולייעודו. מצוות בין אדם לחברו אלה, מקצתן מצוות עשה ומקצתן מצוות לא תעשה, נובעות משם ה' ומכוונות לממלכת הקדושה בלבד.

החסד הנעשה עם העני שבמצוות פאה ולקט, הזהירות מפני הלנת שכר ועושה, איסורי קללת חירש ונתינת מכשול לפני עיוור, איסור רכילות וחובת ההצלה שכלולה ב"לא תעמוד על דם רעך", איסור שנאה בלב, נקימה ונטירה – כל אלה הן דרישות שמעבר למינימום הנדרש במגילת זכויות האדם. כאשר מצווה שבין אדם לחברו מוגדרת בתורה בעבור "אחיך" או "רעך", יש להניח שהיא מצווה יתירה, שאינה נדרשת במשנת הזכויות הבסיסית. מצוות אלו, שניתן לכנותן "מצוות האחוה", אינן נכללות בשבע מצוות בני נח ואינן מחייבות את עם ישראל כלפי מי שאינו נכלל באומה.

חברה אנושית יכולה להתקיים באופן סביר גם בלי מצוות השבת אבדה, עם כלכלת ריבית מפותחת וגם עם "צינורות ניקוז" לרוע מן הסוג של נקימה ונטירה, רכילות, לשון הרע, ואפילו הונאה במידה מוגבלת. הדרישות ברמת האחוה שהתורה מציבה כלפי בני ישראל, אינן נדרשות מאומות העולם. אף שבמבט ראשון הן נראות בלתי-מזיקות ומוסיפות חסד וטוב לעולם, הן נתקלות לא אחת בהתנגדות של שומרי משמרת זכויות האדם. זאת, מפני שהזכויות הנובעות מערכי סולידריות אלה מצמצמות את מידת החירות האישית. דרישות היתר של האחוה הן אחד המקורות להתנגשות בין ערכי ה"בין אדם לחברו" שבתורה לבין ערכי הליברליזם. המחלוקת על היקפו של חופש הביטוי היא דוגמה מובהקת לכך. תפיסת האחוה והסולידריות של פרשת קדושים דורשת להימנע כליל מכל ביטוי העלול לפגוע בזולת, ואילו התפיסה הליברלית מצמצמת את החובה להיזהר בכבודו של הנפגע לשם הגנה על חופש הביטוי. דוגמה אחרת היא המתח שבין האיסור "לא תעמוד על דם רעך", המחייב אדם לפעול באופן אקטיבי להצלת זולתו, לבין עמדות ליברליות קיצוניות, המתנגדות להטלת חיוב שכזה על אדם שכן יש בכך בשום פגיעה בחירותו.

הקדושה אינה חלק מזכויות האדם. היא אינה נובעת מבסיס ההומניזם. ולעתים היא נוגדת את הערכים הליברליים. החתירה לקדושה ולכינונה של ממלכת כהנים וגוי קדוש מחייבת הטלת מגבלות על זכויות האדם האישיות. בתוך תרי"ג מצוות אמנם יש מצוות רבות המרחיבות זכויות שביסודן הן זכויות אדם ראשוניות, מצוות שלכאורה מעצימות את כבוד האדם ואת זכויותיו, אבל הן מתאפיינות בהיותן פנים-ישראליות, וכך, מינה וביה הרחבה זאת כוללת גם צמצום והבדלה בין ישראל לעמים ו"בין עובד א-לוהים לאשר לא עבדו".